

УДК 343.9:343.95

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2025-1.30>**Пушкар О. А.,**кандидат юридичних наук, докторант
Державного податкового університету
ORCID: 0009-0007-9966-9693**СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЕЯКИХ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК
ЗЛОЧИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПРИЙНЯТТЯМ ПРОПОЗИЦІЇ,
ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ****THE ESSENCE, CONTENT AND LEGAL SIGNIFICANCE OF SOME OBJECTIVE
SIGNS OF A CRIME RELATED TO THE ACCEPTANCE OF AN OFFER,
PROMISE OR RECEIPT OF AN UNLAWFUL BENEFIT BY AN OFFICIAL**

Уданій науковій статті здійснено аналіз об'єктивних ознак (об'єкта та об'єктивної сторони) складу кримінального правопорушення, що стосується прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, з'ясовано соціально-правову природу деяких правових прогалин та особливостей їх кваліфікації у слідчо-судовій практиці, а також запропоновано науково обґрунтовані шляхи їх вирішення.

Встановлено, що на правильне визначення об'єкта даного злочину впливають існуючі на теоретичному рівні різні підходи щодо розуміння змісту цієї правової категорії, що в подальшому детермінує, у виді корелянти, прорахунки та інші недоліки в діяльності учасників кримінального провадження. При цьому такий підхід впливає як на представників сторони обвинувачення (прокурора, який здійснює процесуальне керівництво, дізнавача, слідчого та оперативний підрозділ, що залучається до проведення негласних слідчих (розшукових) заходів), так і на учасників сторони захисту (адвокатів, потерпілих та їх законних представників).

Визначено також, що на практиці, зокрема, неоднозначно тлумачаться випадки вчинення поряд з досліджуваним кримінальним правопорушенням й інших суспільно небезпечних діянь, пов'язаних з посяганням на різні об'єкти кримінально правової охорони (наприклад, у так званих множинних та триваючих злочинах). Як наслідок, такий підхід призводить не тільки до неправильної кваліфікації даної категорії кримінальних правопорушень (зокрема, шляхом застосування невідповідної їм змісту кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки), але й до винесення у зв'язку з цим судом виправдальних вироків або апеляційного чи касаційного оскарження таких рішень.

Виходячи з отриманих результатів даного дослідження, акцентована увага й на особливостях кваліфікації ознак об'єктивної сторони зазначеного злочину, особливо з урахуванням проблеми визначення таких понять, як: службова та професійна діяльність; обстановка вчинення цього суспільно небезпечного діяння, а також суспільно небезпечні наслідки, враховуючи, що у чинному Кримінальному кодексі України дана категорія кримінальних правопорушень має так званий формальний склад і є закінченою з моменту вчинення суспільно небезпечних діянь.

На підставі проведеного аналізу досліджуваного в цій роботі злочину розроблені авторські науково обґрунтовані шляхи щодо усунення існуючих на практиці проблем.

Ключові слова: прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди; службова особа; службова та професійна діяльність; кримінальне правопорушення; склад злочину; об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення; кваліфікація злочину; кримінальна відповідальність; кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі склади злочинів.

This scientific article analyzes the objective signs (object and objective side) of the composition of the criminal offense related to the acceptance of an offer, promise or receipt of an unlawful benefit by an official, clarifies the socio-legal nature of some legal gaps and the features of their qualification in investigative and judicial practice, and also proposes scientifically substantiated ways to resolve them.

It has been established that the correct definition of the object of this crime is influenced by the existing non-theoretical different approaches to understanding the content of this legal category, which further determines in the form of correlates of miscalculations and other shortcomings in the activities of participants in criminal proceedings. At the same time, such an approach affects both the representatives of the prosecution (the prosecutor who carries out procedural management, the investigator, the investigator and the operational unit involved in conducting covert investigative (search) measures) and the participants of the defense (lawyers, victims and their legal representatives).

It has also been determined that in practice, in particular, cases of the commission of other socially dangerous acts, related to encroachment on various objects of criminal legal protection (for example, in the so-called multiple and continuous crimes), are ambiguously interpreted. As a result, such an approach leads not only to the incorrect qualification of this category of criminal offenses (in particular, by applying an unlawful qualifying or especially qualifying feature of their content), but also to the court issuing acquittals in this regard or appealing or cassation appeals of such decisions.

Based on the results of this study, attention is also focused on the features of the qualification of the signs of the objective side of the specified crime, especially taking into account the problem of defining such concepts as: official and professional activities; the circumstances of the commission of this socially dangerous act, as well as socially dangerous consequences, taking into account that in the current Criminal Code of Ukraine this category of criminal offenses has the so-called formal structure and is completed from the moment of the commission of socially dangerous acts.

Based on the analysis of the crime studied in this work, the author's scientifically substantiated ways to eliminate existing problems in practice were developed.

Key words: *acceptance of an offer; promise or receipt of an illegal benefit; official; official and professional activities; criminal offense; elements of a crime; objective signs of the elements of a criminal offense; qualification of a crime; criminal liability; qualifying or especially qualifying elements of crimes.*

Постановка проблеми. Як показує практика, щорічно у структурі всіх облікованих кримінальних правопорушень в Україні лише 30% кримінальних проваджень з цього приводу спрямовується у суди для прийняття відповідних рішень, інша ж їх кількість, або призупиняється, або закривається за визначеними у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України підставами [1]. При цьому, як встановлено в ході спеціальних наукових досліджень, однією з детермінант, яка сприяє такому положенню справ у судочинстві, є неправильна або неточна кваліфікація вчинених суспільно небезпечних діянь, включаючи й ті, що пов'язані з прийняттям пропозиції, обіцянки та одержання неправомірної вигоди особою [2].

Особливо проблемною у реалізації кримінальних проваджень та досягнення у зв'язку з цим визначених у законі мети і завдань кримінального провадження (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (КПК)) виступає також предмет злочину, який по-різному класифікується на науковому рівні та впливає на рівень ефективності правозастосування в Україні [3].

Зокрема, тільки у 2024 році з означених вище причин (прорахунків і невірних тлумачення відповідних норм Кримінального кодексу (КК)) в Україні не було прийняте процесуальне рішення з тих чи інших підстав, визначених у чинному КПК щодо 44,9% кримінальних проваджень, які були обліковані у Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ст. 214 вказаного Кодексу) (відповідно, 313 тис. 280 та 697 382 кримінальні правопорушення) [1]. При цьому у звітному періоді до суду було скеровано лише 35,1% (172 790 кримінальних проваджень) від загальної кількості зазначених облікованих суспільно небезпечних діянь (492 тис. 479 таких справ) [1].

Отже, слід визнати, що в наявності складна прикладна проблема, яка має бути вирішена й на теоретичному (доктринальному) рівні.

Виходячи з цього, метою даної наукової статті є обґрунтування необхідності удоскона-

лення змісту ст. 368 КК України з урахуванням отриманих результатів зазначеного дослідження та існуючих у зв'язку з цим проблем, а *головним її завданням* – з'ясування сутності, змісту та юридичного значення об'єктивних ознак злочину, пов'язаного з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури показало, що досить предметно займаються розробкою проблем з означеної у цій роботі тематиці дослідження займаються наступні учені: А. В. Андрушко, В. С. Батиргареева, І. Г. Богатирьов, Ю. В. Баулін, А. В. Бойко, В. І. Борисов, Л. П. Бриг, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, П. Л. Воробей, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, В. В. Кузнецов, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, Р. О. Мовчан, А. А. Музика, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, М. М. Сенько, М. В. Сийплові, А. М. Удод, М. І. Хавронюк, П. Л. Фріс, С. С. Яценко та ін.

Поряд з цим, у контексті сучасних негативних тенденцій розвитку кримінальних правопорушень, пов'язаних з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, вказана тематика на науковому рівні досліджена недостатньо, що й стало вирішальним при виборі предмета цієї статті.

Поряд з цим, в умовах воєнного стану в Україні (2022-2024 рр.) вказана проблематика системному так комплексному дослідженню на доктринальному рівні не піддавалась, що й обумовило вибір теми, об'єкта і предмета цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу. Як встановлено в ході спеціальних наукових пошуків, визначення особливостей об'єктивних ознак службових злочинів зводиться до аналізу характеристик об'єкта та об'єктивної сторони кожного з таких злочинів. Так, об'єктом злочину, зокрема, передбаченого ст. 368 КК України, виступають

суспільні відносини, що формуються у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. При цьому, в даному складі злочину безпосереднім об'єктом, на думку деяких учених (і з цим варто погодитись), можна вважати саме ті суспільні відносини, що виникають під час здійснення або нездійснення службовою особою певних дій з використанням її повноважень або службового становища [4, с. 408].

Поряд з цим варто у зв'язку з цим зазначити, що у науковій літературі щодо сутності об'єкта злочину існують два головні підходи: одні дослідники вважають, що таким виступає сукупність суспільних правовідносин; інші науковці дотримуються думки, що об'єкт злочину становить певна сукупність правових благ, інтересів, цінностей або сфер життєдіяльності людини.

Видається, що більш вірним трактуванням сутності об'єкта злочину є його визначення, як певної сукупності суспільних правовідносин, на порушення яких спрямоване відповідне протиправне діяння. Водночас, сукупність благ, інтересів тощо можна розглядати також як своєрідну сферу суспільних правовідносин, спрямованих на отримання/реалізацію відповідних благ чи інтересів. Наприклад, ведучи мову про об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368 КК, варто зазначити, що безпосереднім об'єктом цього злочину є встановлений порядок публічного управління та надання публічних послуг. При цьому конкретний такий об'єкт залежить від сфери службової діяльності суб'єкта правопорушення (зокрема, пов'язаний зі здійсненням державної реєстрації, передачею земельної ділянки у власність або користування тощо), виконанням правоохоронних функцій, т. ін.

У той самий час, на відміну від об'єкта кримінального правопорушення, яким є суспільні відносини або блага, що зазнають протиправного посягання, предмет правопорушення – це конкретна річ або цінність, на яку спрямовані протиправні дії і які зазнають шкоди внаслідок вчинення злочину [3, с. 786-787]. Він є одним з елементів складу злочину, що допомагає визначити його характер та кваліфікувати дії правопорушника.

Як свідчать результати аналізу наукових джерел, класифікація предмета злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, ґрунтується на трьох групах критеріїв, а саме:

1) загально-філософські критерії: форма існування предмета злочину та його визначення у кримінальному законі;

2) раціонально-філософські: зміст і обсяг поняття предмета;

3) спеціалізовані критерії: сутність предмета злочину, його значення для складу злочину та роль у процесі кваліфікації [5, с. 14].

Щодо предмету досліджуваного виду корупційного правопорушення, то ним є обіцянка чи пропозиція надати неправомірну вигоду, а також, власне, неправомірна вигода.

Як з цього приводу слушно зауважив О. С. Бондаренко, поняття «неправомірна вигода» як предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, має два аспекти формування: історичний та міжнародно-правовий. На думку вченого (і це не викликає заперечень), поняття «неправомірна вигода» є складним і поєднує в собі аспекти як економіки, так і права, позаяк воно охоплює різні форми, включаючи гроші, майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи та інші негрошові чи нематеріальні вигоди. При цьому варто мати на увазі, що такі вигоди можуть бути запропоновані, обіцяні, надані або отримані без належних на це правових підстав [5, с. 14].

Цікавим у зв'язку з цим є й інший висновок, а саме – визначаючи зміст термінологічного звороту «неправомірна вигода», О. Д. Ярошенко звертає увагу, що цей зворот є синонімом поняття «неправомірна перевага», яке вживається в тексті міжнародних нормативно-правових актів. Виходячи з цього, він пропонує розуміти неправомірну вигоду як матеріальні (гроші, майно, нематеріальні активи) та нематеріальні (переваги, пільги, послуги) блага, але, враховуючи згадку про розмір вигоди в кримінально-правовій нормі, вказує на те, що вона може стосуватися лише матеріальних благ [5, с. 11].

Що ж до поняття «вигода», то як встановлено в ході цього наукового пошуку, у тлумачних словниках це поняття застосовується у різних значеннях залежно від контексту, але взагалі це слово вживається для вираження позитивного результату, користі чи прибутку, отриманого в результаті певної дії чи події: 1) матеріальна вигода це – отримання прибутку, користі чи матеріальних благ через певні дії або угоди; 2) сприятливий результат – вигода може також вказувати на позитивний результат чи приємну користь взагалі, не обов'язково пов'язану з матеріальними аспектами; 3) користь у ширшому сенсі – вигода може також вказувати на будь-яку перевагу, яку людина отримує від певної ситуації, рішення чи дії; 4) економічний термін – у контексті економіки вигода може вказувати на економічну користь, яку отримують підприємства або особи внаслідок своїх дій; 5) вигода для суспільства – сприятливий внесок у загальний розвиток чи добробут суспільства [7, с. 375] [8, с. 131].

Таким чином, поняття «вигода» у словниковому змісті означає будь-який позитивний для набувача результат, який може мати різні форми вираження – від об'єктів матеріального світу до нематеріальних переваг, послуг тощо.

У науковій літературі, визначаючи поняття «вигода», виокремлюють такі складові змісту

цього поняття: грошові кошти – грошова одиниця України – гривня, а також іноземна валюта; майно, згідно зі ст. 190 ЦК України, вважається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки; річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [9]; перевага – це виключне, особливе право на що-небудь, привілей; пільга – це повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законодавством загальних правил, виконання яких-небудь обов'язків; послуга, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів», – це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [10]; нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований; будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру – це такі вигоди, які не мають ні матеріальної форми, ні грошового еквіваленту (наприклад, одержання певної інформації, отримання звань нагород тощо, які не тягнуть майнової вигоди) [11, с. 11-12].

Отже, науковцями досить ґрунтовно окреслено зміст поняття «вигода», проте, як видається, для кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 368 КК, важливою характеристикою такої вигоди є також визначене поняття її неправомірності.

Зокрема, як з цього приводу у деяких доктринальних джерелах зазначається, неправомірною вигодою може бути будь-яка перевага, послуга чи пільга, причому зовсім необов'язково майнова, а неправомірність вигоди полягає у тому, що вона має надаватися і одержуватися без законних на те підстав [12, с. 307].

Проте, у цьому сенсі та з огляду предмета даного дослідження постає кілька важливих питань: чи взагалі існують законні підстави для отримання вигоди, і якщо так, то які саме та чи може вигода вважатися неправомірною, якщо немає чіткої законодавчої заборони на її отримання, або ж, навпаки, правомірність такої вигоди повинна бути чітко прописана в законі? Таким чином, підхід до визначення неправомірності вигоди, зокрема, у контексті ст. 368 КК та інших корупційних злочинів, видається недостатньо визначеним і вимагає більш чіткої правової регламентації.

Цією у зв'язку з цим є позиція О. С. Перешивко, яка вважає, що незаконними є такі переваги, коли благо надається особі, яка не мала на нього права взагалі, або, хоча і мала таке право, не входила до числа тих, хто має пріоритет на його отримання. Це призводить до порушення прав інших осіб, які або повністю втрачають можливість отримати це благо, або втрачають своє право на першочерговість у його одержанні [13, с. 185].

Натомість, інші науковці стверджують, що обов'язковими ознаками неправомірної вигоди в аспекті ст. 368 КК є те, що: 1) вигодою можуть бути лише такі предмети, як грошові кошти; інше майно; переваги; пільги; послуги; нематеріальні активи; 2) ці предмети обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [14, с. 135-136].

З таким підходом можна погодитись, враховуючи, що у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» неправомірною вигода визначається, як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [15]. При цьому слід мати на увазі, що деякі науковці вважають, що визначений законодавством перелік об'єктів, які можуть становити неправомірну вигоду, доцільно удосконалити.

Зокрема, Ю. Ю. Сивопляс переконаний, що грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи за своєю суттю є цінностями (благами), однак, у цьому переліку законодавець зосередив цінності, які належать до двох сфер – матеріальної й нематеріальної. Водночас, на його думку, поняття з цього переліку не є, власне, кримінально-правовими, оскільки в даному випадку можна запозичити більш вдалі мовні конструкції з інших галузей права [16, с. 125].

Разом з тим, пропозиція даного ученого щодо необхідності зміни підходу до визначення конкретного переліку вигоди, яка може бути неправомірною, зокрема, відповідно до ст. 368 КК, є дещо спірною, оскільки в цьому переліку передбачено всі можливі види об'єктів, які можуть становити вигоду. Саме тому, як видається, звуження такого переліку або його надмірна конкретизація чи формалізація може призвести до зворотного ефекту та навпаки ускладнити кваліфікацію кримінального правопорушення як корупційного.

Натомість те, що дійсно потребує уточнення, – це вислів «без законних на те підстав», що використаний у ст. 368 КК, оскільки застосування саме такої смислової конструкції у формулюванні поняття неправомірної вигоди у Законі України «Про запобігання корупції» (а, саме у такому значенні дії щодо неправомірної вигоди кваліфікуються за ст. 368 КК та деякими іншими статтями даного кодексу) ускладнює віднесення вигоди до неправомірної та, відповідно кваліфікацію діяння службової особи як пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди. Враховуючи зазначене, уточнення потребує саме ця конструкція вказаної норми Закону про кримінальну відповідальність.

У якості прикладу можна звернутися до формулювання, що застосовано у деяких інших статтях чинного КК. Зокрема, у ст. 368-2 цього Кодексу (виключена на підставі Закону № 3233-

IX від 13 липня 2023 р.), передбачена кримінальна відповідальність за набуття у власність особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі.

Отже, правильно зробили висновок деякі науковці, що переважаючою ознакою незаконного збагачення, як злочину, закон у свій час визначав відсутність доказів щодо законних підстав для набуття зазначених активів у власність, а тому їх відсутність (у межах даного формулювання норми КК) дозволяє встановити наявність (чи відсутність) об'єктивної сторони складу злочину незаконного збагачення в діях особи. [17, с. 407].

За наведеним вище прикладом можна констатувати, що вигода є неправомірною, якщо

«відсутні докази законності її отримання». Без сумніву, що таке формулювання дозволить віднести до неправомірної будь-яку вигоду, якщо можливість (правомірність) її отримання конкретно службовою особою з урахуванням її правового статусу не передбачена конкретно нормою закону.

Висновки. Таким чином, правильне визначення усіх безпосередніх об'єктів складу кримінального правопорушення, пов'язаного з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), а також їх змістовних ознак і особливостей, виступає об'єктивною та необхідною умовою для подальшої кваліфікації на практиці даних суспільно небезпечних діянь, а також для встановлення підстав кримінальної відповідальності, її форм і видів до винних у їх вчинення осіб.

Список використаних джерел:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013-2004 рр. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
2. Щодо кваліфікації дій особи, яка є членом колегіального органу, за ст. 368 КК України: правова позиція Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду згідно з Постановою від 23.04.2024 у справі № 726/776/17(2). URL: <https://zakononline.com.ua>.
3. Тацій В. Я. Предмет злочину. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 17: *Кримінальне право* /редкол. В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. С. 786-787.
4. Кабаєв В. М. Особливості об'єктивних ознак злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 404-409.
5. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Автореф. дис. ... канд. юр. наук. Київ, 2016. 22 с.
6. Ярошенко О. Д. Кримінальна відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України): автореф. Дис. ... канд. юр. наук. Київ, 2014. 22 с.
7. Словник української мови : в 11 т. ; редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 1 : А-В; ред. тому: П. Й. Горещкий та ін. 1970. Київ : Наук. Думка. 799 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000; уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення – 05.01.2024).
10. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення – 05.01.2024).
11. Конопельський В. Я., Мармура О. З., Цивінський О. І. Кримінально-правова характеристика корупційних злочинів (у схемах): посібник для підрозділів Національної поліції. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 72 с.
12. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те видання., допов. Х. : Право, 2013. Т. 2: Особлива частина; Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
13. Переширко О. С. Неправомірна вигода як предмет підкупу особи, яка надає публічні послуги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 184-187.
14. Старка А. Б. Поняття неправомірної вигоди у контексті кримінально-правової характеристики ст. 369-3 КК України. *Збірник наукових статей*. 2019. № 1(10). С. 133-140.
15. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення – 05.01.2024).
16. Сивопляс Ю. Ю. Сучасний стан та перспективи вдосконалення поняття «неправомірна вигода». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 1(7). С. 117-121.
17. Кабаєв В. М. Особливості об'єктивних ознак злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 404-409.